

AMIKOR AZ OLVASÁS KIHÍVÁS

María Gainza: *Látóideg*

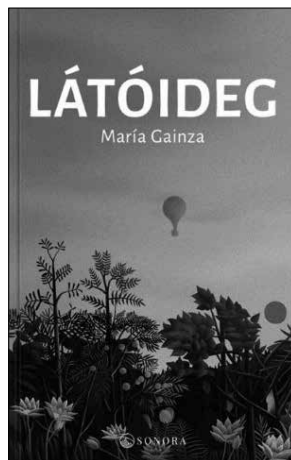
María Gainza argentin író *Látóideg* című műve 2021-ben jelent meg a Sonora Kiadónál Miklós Laura fordításában, aki egyben a kiadó alapítója is. A Sonora mikrokiadó elsődleges célja, hogy kortárs latin-amerikai szerzők műveit ismertesse meg a magyar olvasóval.

A regény először Buenos Airesben a Mansalva Kiadó (2014), majd két évvel később Santiago de Chilében a Laurel Kiadók (2016) gondozásában jelent meg, de a nemzetközi figyelmet a harmadik, barcelonai kiadás hozta meg (Anagrama Kiadó, 2017), aminek eredményeképpen rövid időn belül közel húsz nyelvre lefordították.

A *Látóideg* a szerző második kötete, esszégyűjteményét követően az első szépirodalmi műve. Nehéz meghatározni a műfaját: olvasható regényként, novella- vagy esszégyűjteményként, művészeti alkotások által egybefűzött mikro-(auto)fikciók halmazaként, így a tizenegy történet egy regény fejezeteinek, de akár önálló elbeszéléseknek, szövegeknek is tekinthetők. Amikor hozzájutottam a könyvhöz, épp covidos láztól szenvedtem, s noha kíváncsian vettem kézbe, hiszen a mesés szép borító¹ igazán vonzóvá tette, csak itt-ott volt erőm beleolvasni, ezért a rövidebb vagy figyelmet felkeltő címmel rendelkező történetekkel kezdtem. Majd a gyógyulásom ritmusában a korábban mellőzötteket is elolvastam, összevissza ugrálva a könyvben. Pár hete ismét kézbe vettem és újra elolvastam a művet, most viszont szigorúan követve a tartalomjegyzékben megadott sorrendet, és azt tapasztaltam, hogy mindkét olvasási mód működik, mindkettő kifejezetten izgalmas és élvezetes. A könyvet alkotó tizenegy szöveg olvasható egymástól független novellaként, az olvasó által választott sorrendben, de regényként is.

María Gainza Miklós Laurának adott interjújában a kötet műfaji besorolásáról a következőképpen nyilatkozik: „A *Látóideg* az újságírásból, a prózából és a költészetből táplálkozott: büntetlenül vettem át dolgokat innen-onnan [...]. Az a helyzet, hogy ezt csak most látom. Miközben írtam, nem tudtam, mit csinálok. Szerintem a dolgok báját a tudatlanság adja, és amikor tudatosan csinálunk valamit, sajnos a báj elveszik. [...] Amit viszont elmondhatok, az az, hogy a szövegeket szövegekként és nem novellákként képzeltem el, valahol az esszé, a kritika és az elbeszélés között. Soha nem láttam regényként, de értem, ha a narrátor hangja és az elbeszélésekhez társított szerkezet egy regény ívét rajzolja ki.”²

Az egyes szám első személyben beszélő narrátor miatt a mű önéletrajzi regényként is olvasható, hiszen María Gainza

¹ A magyar nyelvű kiadás borítóterve Miklós Martin munkáját dicséri.

² „Az egyetlen bizonyosságom, hogy az emlék fikció” (Interjú María Gainzával), 1749, 2021. 12. 02.

Fordította Miklós Laura

Sonora Kiadó

Siklós, 2021

158 oldal, 3990 Ft

elsősorban műkritikusként ismert a hazájában, így nem meglepő, hogy az írások kiindulópontjaként festmények, grafikák, illusztrációk szolgálnak, és ezek az elbeszélő személyes élményeihez, sokszor életének egészen intim pillanataihoz kapcsolódnak. Mindegyikben művészeti alkotások vezetnek el a narrátor életének egy-egy fontos mozzanatához és fordítva, miközben érdekes kiegészítő információkat kap az olvasó a műalkotások keletkezéséről, a művészek életéről, vagy éppen a művészeti korszakról, melyben éltek és alkottak.

Az olvasóban felmerülő kérdésre, miszerint autobiografikus művet tart-e a kezében, a szerző válasza így hangzik: „A könyv annyiban önéletrajzi, amennyiben az egész irodalom. De sosem a valóság fénymásolata, mert ahhoz, hogy életet leheljünk valamibe, jó nagy adag fantáziára van szükség. Engem az emlékezet fabulája érdekel, az érzések megfoghatatlansága, a szavak használatának lehetetlensége, amikor valami olyat [akarnak] elmondani, amit nem tudunk, ahogy Cézanne magyarázta a műkereskedőjének: »Értse meg, Monsieur Vollard, van egy aprócska érzésem, amit nem tudok kifejezni. Mintha lenne egy aranyérmém, és nem tudnám használni.« Azt hiszem, az egyetlen bizonyosságom, hogy az emlékek fikció: mindannyiunk nyakszirti lebenyében ott van egy beépített projektor, ami állandó moziként működik. Egyszerre vagyunk rendezők és nézők, és magunknak vetített filmek adnak értelmet az életünknek.”³

A könyv olvasása során gyakran jutott eszembe Julio Cortázar, akit Esterházy Péter sokféleképpen jellemzett: „Legezzünk (megint) egy kicsit. A világirodalom egyik legmagányosabbja. A világirodalom egyik legnagyobb formaművésze (ezért is mondhatja és talán ezért is mondja, hogy »minden nappal rosszabbul kell írni, mert csak a mélypontra elérve lehet a felszínre jutni és konvencióktól mentes, hiteles alkotást létrehozni«). A legeurópaibb latin-amerikai [...]. A legkevésbé ismert a század legnagyobbjai közt. A dél-amerikai sztárok, Borges, Paz, García Márquez, Vargas Llosa, Fuentes közül őt ismeri a legkevésbé a nyájas.”⁴ Nyilván María Gainza számára is kikerülhetetlen szerző Cortázar, hiszen az argentin irodalom egyik legmeghatározóbb alakja. Cortázar írásmódja kapcsán az irodalomkritikusok gyakran emlegetnek két jelzőt: „fárasztó és felszabadító”. Cortázar művei igazi intellektuális kalandot, kihívást jelentenek az olvasónak, észrevétlenül kibillentik passzivitásából, s arra készítetik, hogy aktív befogadóvá váljon, ami valóban lehet egyszerre fárasztó és felszabadító is. Gondoljunk csak Cortázar „nyitott könyvére/regényére”, a *Rayuelára*,⁵ ahol az író szándékosan két eltérő olvasásmódot ajánl fel. Az egyik változatnak az első négyszáz oldal után vége szakad, míg a másik a számozott részek közti, kijelölt sorrendű ugrálással magába öleli a „mellőzhető fejezeteket” is. A meglepő szerkezettel választások elé állítja az olvasót, elfeledteti vele a bevett olvasási szokásokat, kimozdítva ezzel a komfortzónájából.

Hasonlóan éreztem magam María Gainza szövegeinek olvasása közben: a sok művész és író – többek között Proust, Yeats, Henry James, Capote, Maugham, Puskin, Gogol, Nabokov – nevének, műveik címének, írók fontosnak tartott idézeteinek említésekor folyamatos volt az ösztönzés, hogy jegyzeteljek, megkeressem a műalkotásokat, tanulmányozzam a képeket, utánanézzek a hivatkozásoknak, mert minél több adatra vágytam, hogy jobban megértsem az adott történetet. A kíváncsiságból fakadó kutatómunka (vagy játék?) valóban időigényes és fárasztó, de újabb és újabb világokat tár az olvasó elé, ami egyúttal rendkívüli szabadságot is ad. Mivel a könyv nem tartalmaz illusztrációkat, először az olvasó csupán a saját képzelőerejére támaszkodhat, és a narrátor leírásai alapján

³ Uo.

⁴ Esterházy 2004-ben írta a fent idézett sorokat, amikor a L'Harmattan Kiadó útjára indította kilenckötetesre tervezett Cortázar-sorozatát, ami végül nyolckötetes lett.

⁵ Julio Cortázar: *Rayuela*, Sudamericana, Buenos Aires, 1963 (magyarul: *Sántaiskola*, fordította Benyhe János, L'Harmattan, 2009.) A spanyol *rayuela* szó jelentése: ugróiskola (népszerű ügyességi gyerekjáték).

kapott „puzzle-darabkákból” próbálja meg összerakni a képet. Ha kíváncsisága nem hagyja nyugodni, akkor fellapoz albumokat vagy kutatgat az interneten, megkeresi az adott műalkotást, és összehasonlítja az elképzelttel, ezáltal a befogadás interaktív válik.

A tizenegy szöveg mindegyike egy műalkotás köré szerveződik direkt vagy indirekt módon, így az olvasó virtuális látogatást tehet Buenos Aires-i múzeumokban, és alaposan szemügyre veheti a hozzáértő narrátor segítségével (aki hol kiállítás-szervezőként, hol kurátorként, hol műkritikusként, hol művészettörténészként bukkan fel) Alfred de Dreux, Cándido López, Hubert Robert, Axel Amuchástegui, Gustave Courbet, Henri de Toulouse-Lautrec, Mark Rothko, Aubrey Beardsley és Josep Maria Sert, Henri Rousseau, Augusto Schiavoni és El Greco műveit. A felsorolt képzőművészek egy része ismerős az európai olvasónak, míg mások inkább csak az amerikai kontinensen élők, ott is az argentinok számára jelentenek valamit, de ami közös bennük, hogy a könyvben tárgyalt művek megtalálhatók valamelyik Buenos Aires-i múzeumban. A történetek elmesélésekor többek között olyan kérdéseket is megfogalmaz a narrátor, hogy látható-e egy reprodukción vagy képzőművészeti albumok festményein ugyanaz, ami egy múzeumban az eredeti képen, eléri-e az argentin művészet az európai színvonalát, és vannak-e olyan jók az Argentínában kiállított európai képek, mint a világ legnagyobb presztízsű képtáraiban megtekinthető műalkotások. Ismervén María Gainza művészettörténeti előéletét, tarthatnánk túlzott szakmaiságtól, szakzsargonról, sznobizmustól, de ahogy a narrátor olykor hol humorral, hol kritikával, hol naiv rácsodálkozással beszél a képekről, művészekről vagy művészeti irányzatokról, inkább érezhetjük úgy, hogy hozzánk hasonlóan ő is csak egyszerű műélvező.

További nehezítő tényező, hogy az időben hátra és előre történő ugrások által a lineáris időszerkezet gyakran megbomlik, ami az olvasótól állandó éberséget követel. Fejtörést okoz a narrátor és a többi szereplő közti viszony feltérképezése is. Egyrészt a könyvben felvonultatott szereplők nagy száma miatt (szülők, nagyszülők, nagybácsik, testvérek, unokatestvérek, barátok, műkedvelő turisták, múzeumi dolgozók, történelmi szereplők, politikusok stb. – a már említett művészek és írókon kívül), másrészt mert a szereplők jó része nem közvetlenül az elbeszélővel, hanem a melléktörténetek szereplőivel, más-más szinten áll kapcsolatban.

A történetmesélés módja is kitartó figyelmet követel az olvasótól, amennyiben nem akarja elveszíteni a fonalat, ugyanis a narrátor egy részen belül is jó néhány szálon futtatja a cselekményt, miközben mesél, szüntelenül eszébe jut egy emlék, egy hangulat, így belekezd újabb történetekbe. A könyv elmesélhetetlen, az olvasó rájön, hogy a szerzőt valójában nem egy-egy történet elmesélése, hanem a mesélés maga érdekli. Ahogy mindjárt a könyv első, *Dreux szarvasa* című szöveg utolsó bekezdésében írja – miután egy általános iskolai barátnőjének váratlan és abszurd halálesetéről beszámol, mindezt olyan szemléletesen, mintha szemtanúja lett volna a tragikus balesetnek –: „És nem tudom, mit kezdjek ezzel az annyira banális, annyira megdöbbentő halállal, és azt sem tudom, miért mesélek most erről, de azt hiszem, ez mindig így van: azért írunk, hogy közben másról beszéljünk” (18. – kiemelés tőlem, F. A.). Míután a sokadik elmesélt történetet olvastam, melyek látszólag nem alkotnak szerves egységet, s megtévesztően elkalandozásnak, asszociatív váltásoknak tűnnek, arra gondoltam, hogy María Gainza fenti ars poeticája egyfajta írói elkötelezettség, az írás és a történetmesélés szeretete, ami a könyvét igazán vonzóvá és élvezhetővé teszi.

Köszönet illeti a fordítót és a szerkesztőt, amiért elérhetővé tették a magyar olvasó számára ezt a kiváló művet. Lehetőségem volt összevetni a magyar fordítást az eredeti spanyol nyelvű szöveggel, s a fordító érdeme, hogy az argentinizmusok kezelése és más bravúros megoldások gördülékennyé és könnyeddé tették az olvasást, teljesen feledtetni tudták, hogy műfordítással van dolgom. Remélem, hogy a *Látóideg*, mely 2019-ben felkerült a *New York Times Book Review* száz legfigyelemreméltóbb könyvének listájára, idehaza is komoly figyelemben részesül.

MAGIC
GROUP

nyomdai
ötletek

SZERETÜNK NYOMTATNI!

Teljeskörű nyomdai, reklámpari tervezés és kivitelezés

Új szolgáltatásaink:

- > Síkágyas tábla (3x2 m-ig) és tekerces UV-nyomatás
- > Digitális vágás, stancolás, marás és gravírozás (3x2 m-ig)
 - > Óriásformátumú nyomatás és konfekcionálás
 - > Belsőépítészeti és dekorációs nyomatás

nyomdaiotletek@t-online.hu

MŰVÉSZETEK
ÉS IRODALOM HÁZA

okt
25
18⁰⁰

nov
22
18⁰⁰

MŰVÉSZETEK ÉS
IRODALOM HÁZA
BREUER MARCELL
TEREM

PÉCSI GALÉRIA ARCHIVUM
**A KISMÁNYOKY
UNIVERZUM**

V -VI.
RÉSZ

JEGYÁR: 1000.- FT
DIÁK: 500.- FT

nka

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

ZSOLNAY
ÖRÖKSÉGKEZELŐ
NONPROFIT KFT.

PÉCS
A KULTÚRA
VÁROSA